

Jedan pristup rasplnutom testiranju softvera (I deo)

- Genetski algoritmi
  - Osnovni pojmovi
  - Osnovni genetski algoritam
- Kontekstno nezavisne gramatike
  - Osnovni pojmovi
  - Formalne definicije
  - Primeri

- Na ovom predavanju ćemo razmotriti:
  - Osnove genetskih algoritama.
  - Osnove kontekstno nezavisnih gramatika.
- Ova dva koncepta ćemo potom primeniti u okviru teme fazi testiranje softvera.

- **Genetski algoritmi** su heuristička metoda optimizacije inspirisana evolutivnim procesom u prirodi.
- Osnovna ideja:
  - Postoji populacija jedinki.
  - Neke jedinke su bolje prilagođene okolini od drugih.
  - Bolje prilagođene jedinke će sa većom verovatnoćom ostaviti potomstvo.
  - Potomstvo nasleđuje kombinaciju roditeljskih gena (a može i da mutira), pa će svaka naredna generacija biti bolje prilagođena okolini od prethodne.

Hromozomi.

- Veoma uprošćeni osvrt na biološku terminologiju:
  - Hromozomom je niz gena.
  - Svaki gen se nalazi na određenoj poziciji u hromozomu.
  - Moguće “vrednosti” gena su – aleli.

Hromozomi.

- U kontekstu genetskih algoritama, pod hromozomom podrazumevamo potencijalno rešenje nekog problema, i često ga predstavljamo nizom bitova.
- U ovakvoj reprezentaciji:
  - Geni su predstavljeni bitovima (ili kratkim blokovima bitova).
  - Aleli su predstavljeni skupom $\{0,1\}$.
- Pod **ukrštanjem hromozoma** podrazumevamo razmenu gena (npr., blokova bitova) između dva hromozoma.
- Pod **mutacijom hromozoma** podrazumevamo promenu vrednosti slučajno izabranih gena.

Elementi genetskih algoritama.

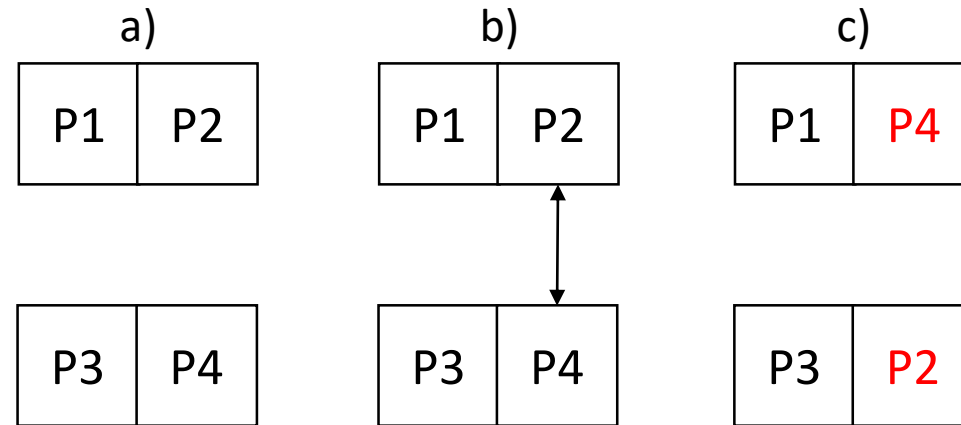
- Iako ne postoji stroga definicija genetskog algoritma, svi “genetski algoritmi” poseduju neke zajedničke elemente:
  - Populaciju hromozoma.
  - Selekciju jedinki u skladu sa stepenom njihove prilagođenosti okolini (engl. *fitness*).
    - Ovde prilagođenost podrazumeva meru kvaliteta jedinke.
  - Ukrštanje jedinki (engl. *crossover*) i produkciju potomstva.
  - Slučajne mutacije potomstva (engl. *mutation*).

Osnovni algoritam.

1. Generiše se populacija od n hromozoma dužine l bitova (svaki hromozom predstavlja potencijalno rešenje problema koji se razmatra).
2. Za svaki hromozom x u populaciji se izračuna stepen prilagođenosti $f(x)$.
3. Koraci 3.a-3.c se ponavljaju dok se ne kreira n potomaka:
  - a) Iz populacije se izaberu dva roditelja, pri čemu se bolje prilagođene jedinke biraju sa većom verovatnoćom.
  - b) Sa verovatnoćom p_c se vrši ukrštanje izabranih hromozoma na slučajno izabranoj poziciji gena – i generišu se dva potomka.
  - c) Sa verovatnoćom p_m se vrši mutiranje potomaka, a potom se smeštaju u novu populaciju.
4. Početna populacija hromozoma se zameni novom.
5. Skok na korak 2.

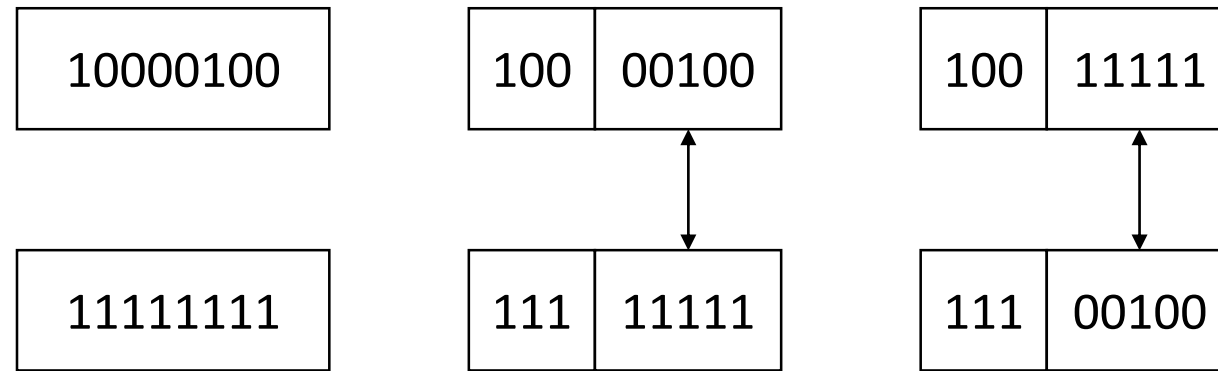

Ukrštanje.

- Za izabrane roditelje se na slučajni način izabere pozicija gena koji ih deli na dva dela.
- Ukrštanje se vrši tako što roditelji razmene delove koji se nalaze posle izabranog gena.
- Na taj način se kreiraju dva potomka.

Ukrštanje – primer.

- Za roditelje 10000100 i 11111111 koji razmenjuju delove hromozoma posle trećeg gena se dobijaju dva potomka:
  - 10011111 i
  - 11100100.

Mutacija.

- Prilikom mutacije hromozoma se komplementira vrednost slučajno izabranog gena (tj., 1 prelazi u 0, a 0 u 1).
- Npr, mutacijom hromozoma 00000100 na drugoj poziciji se dobija hromozom 01000100.

Početna populacija.

- Neka početna populacija sadrži 4 hromozoma dužine 8 bita.
- Neka funkcija prilagođenosti hromozoma vraća vrednost jednaku broju jedinica u hromozomu.

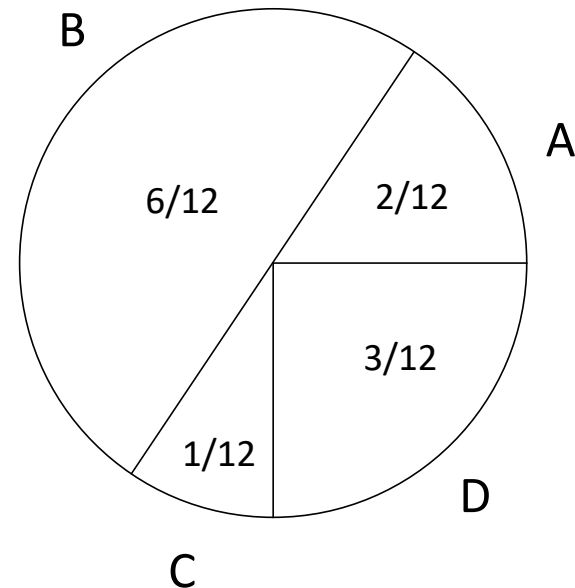
Hromozom	Niz	Prilagođenost
A	00000110	2
B	11101110	6
C	00100000	1
D	00110100	3

- Neka su:
  - Verovatnoća ukrštanja $p_c = 0,7$
  - Verovatnoća mutacije $p_m = 0,001$.

Rulet-selekcija.

- Bolje prilagođeni hromozomi se biraju sa većom verovatnoćom.
- Jedan od mogućih načina za selekciju hromozoma je **rulet-selekcija**, kod koje je verovatnoća biranja hromozoma proporcionalna njegovoj prilagođenosti.

Hromozom	Prilagođenost
A	2
B	6
C	1
D	3
$\Sigma = 12$	

Ukrštanje hromozoma.

- Pošto u populaciji imamo 4 hromozoma, rulet-selekcija će biti primenjena 4 puta – biraju se dva para roditelja, pri čemu svaki par generiše po dva potomka.
- Pretpostavimo da su prva dva selektovana hromozoma B i D, i da se ukrštaju posle prvog gena.
  - Dobijaju se dva potomka: E (10110100) i F (01101110).
- Pretpostavimo da su druga dva selektovana hromozoma B i C, i da se oni ne ukrštaju – tj., njihovi potomci su isti kao i roditelji.

Ukrštanje hromozoma.

- Pošto u populaciji imamo 4 hromozoma, rulet-selekcija će biti primenjena 4 puta – biraju se dva para roditelja, pri čemu svaki par generiše po dva potomka.
- Pretpostavimo da su prva dva selektovana hromozoma B i D, i da se ukrštaju posle prvog gena.
  - Dobijaju se dva potomka: E (10110100) i F (01101110).
- Pretpostavimo da su druga dva selektovana hromozoma B i C, i da se oni ne ukrštaju – tj., njihovi potomci su isti kao i roditelji.
- **Pažnja:**
  - Selektovani hromozomi se ukrštaju sa verovatnoćom p_c , što znači da se ponekad neće ukrštati.
    - Vrednost $p_c=0,7$ (koju koristimo u ovom primeru) znači da se, u proseku, 30% izabranih parova hromozoma neće ukrštati.
  - Dozvoljeno je više puta birati isti hromozom (u ovom primeru – B).

Mutacija potomaka.

- Potomci mutiraju sa verovatnoćom p_m .
- U ovom primeru je $p_m = 0,001$, što znači da će, u proseku, svaki hiljaditi hromozom mutirati.
- Pretpostavimo da:
  - Potomak E (10110100) mutira na 6. genu – tj. dobija se mutirani hromozom E^1 (10110000).
  - Potomci C i F ne mutiraju.
  - Potomak B (11101110) mutira na 1. genu – tj. dobija se mutirani hromozom B^1 (01101110).

Osnovni genetski algoritam

Početna populacija

Hromozom	Niz	Prilagođenost
A	00000110	2
B	11101110	6
C	00100000	1
D	00110100	3

Nova populacija

Hromozom	Niz	Prilagođenost
E ¹	10110000	3
F	01101110	5
C	00100000	1
B ¹	01101110	5

Procena napretka.

Početna populacija		Nova populacija	
Hromozom	Prilagođenost	Hromozom	Prilagođenost
A	2	E ¹	3
B	6	F	5
C	1	C	1
D	3	B ¹	5

- Iako nova populacija ne sadrži najbolji hromozom iz početne populacije (prilagođenost hromozoma B je bila 6), prosečna prilagođenost hromozoma u novoj populaciji ($14/4=3,5$) je bolja nego u početnoj populaciji ($12/4=3$).

Napredak kroz generacije.

- Ako bismo nastavili da sukcesivno kreiramo nove populacije, prosečna prilagođenost hromozoma bi rasla.
  - populacija₁ → populacija₂ → ... populacija_k
- U jednoj od populacija (k) bi se pojavio “optimalni” hromozom koji sadrži sve jedinice.

Završne napomene o genetskim algoritmima

- U ovom izlaganju predavanju je predstavljen samo osnovni genetski algoritam: hromozomi su predstavljeni nizom bitova, a skup alela je ograničen na $\{0,1\}$.
- Postoje mnogobrojne varijacije ovog algoritma koje odstupaju od osnove verzije po načinu predstavljanja, selektovanja, ukrštanja i mutiranja hromozoma.

Kontekstno nezavisne gramatike

- U ovom delu izlaganja ćemo razmotriti osnove kontekstno nezavisnih gramatika (engl. *context free grammars*).
  - U literaturi na srpskom jeziku ćete naći i frazu kontekstno slobodne gramatike.
- Krenimo od primera ...

- Primer (upročene) kontekstno slobodne gramatike:
  - $S \rightarrow NP VP$
  - $VP \rightarrow V NP$
  - $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
  - $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$

Neterminalni i terminalni simboli

- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$

- S, NP, VP, V su **neterminalni simboli** koji predstavljaju “sintaksne” entitete u posmatranom jeziku.
  - Ovi simboli su “neterminalni” jer se mogu dalje izvoditi u druge entitete.
- $\text{pas}, \text{mačku}, \text{dečko}, \text{jabuku}, \text{juri}, \text{jede}$ su terminalni simboli (tj. konačni, koji ne generišu druge).
- Neterminalni simboli se uobičajeno pišu velikim slovima, a terminalni malim.

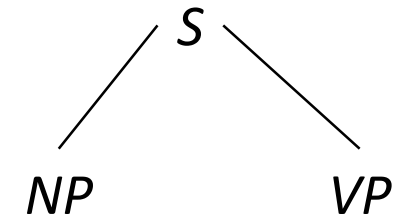
- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$

- $NP \rightarrow \text{pas}$ je produkciono pravilo koje kaže da se iz NP može izvesti imenica “pas”.
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$ je produkciono pravilo koje kaže da se iz NP mogu izvesti imenice “pas”, “mačku”, “dečko”, “jabuku”.

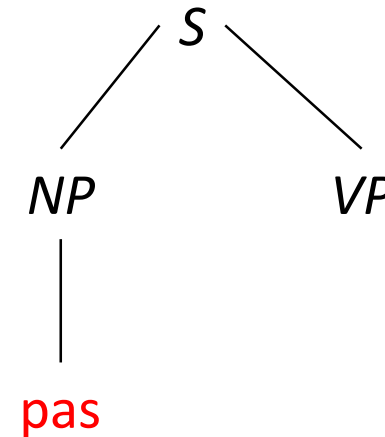
- $S \rightarrow NP VP$
  - $VP \rightarrow V NP$
  - $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
  - $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$
-
- $S \rightarrow NP VP$ je produkciono pravilo koje kaže da se S sastoji iz dva dela, NP i VP , pri čemu NP dolazi pre VP .
  - $VP \rightarrow V NP$ je produkciono pravilo koje kaže da se VP sastoji iz dva dela, V i NP , pri čemu V dolazi pre NP .

- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$

- Izvođenje rečenice uvek počinjemo od simbola S .

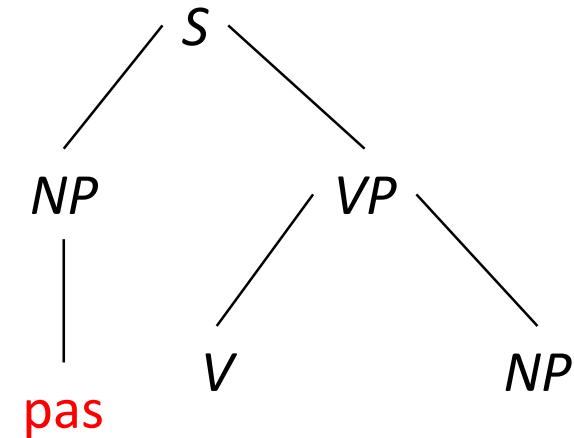
- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$
- Pravilo 1.

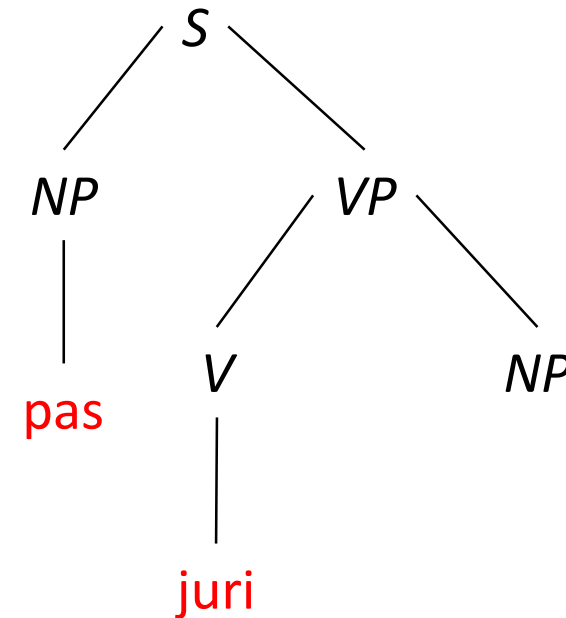
- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$
- Pravilo 3.

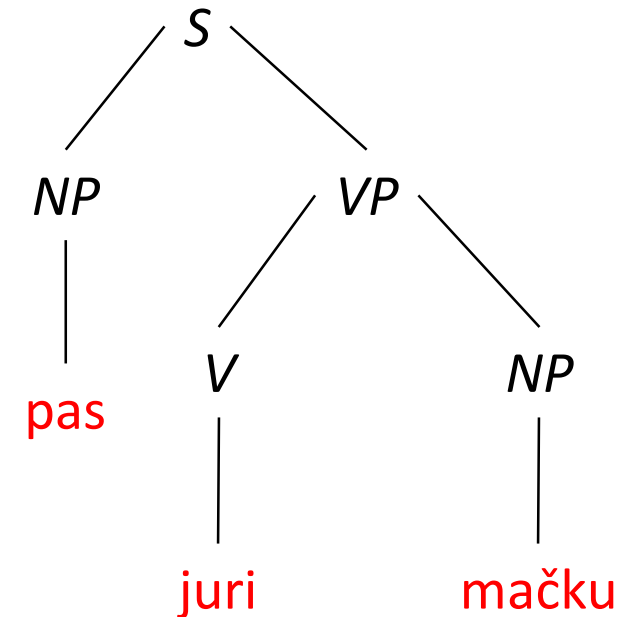
- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$
- Pravilo 2.

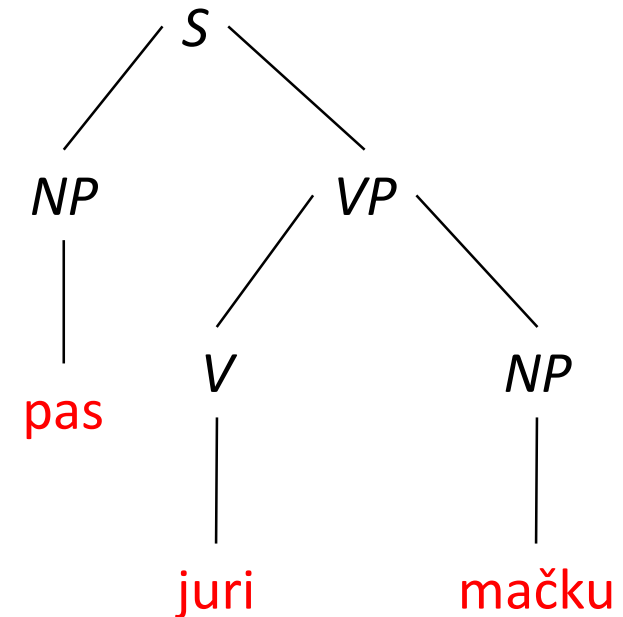
- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$
- Pravilo 4.

- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$
- Pravilo 3 (ponovo).

- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$
- Rečenica “pas juri mačku” pripada jeziku definisanom datom gramatikom, jer postoji **sintaksno stablo** koje je izvodi.

- $S \rightarrow NP VP$
- $VP \rightarrow V NP$
- $NP \rightarrow \text{pas} \mid \text{mačku} \mid \text{dečko} \mid \text{jabuku}$
- $V \rightarrow \text{juri} \mid \text{jede}$

- “dečko jede jabuku”, “dečko jede mačku”, “jabuku jede dečko” i “mačku jede jabuku” su primeri rečenica koje pripadaju datom jeziku (iako poslednja ne odgovara gramatici srpskog jezika).
- “mačka juri psa” i “dečko jabuku jede” su primeri rečenica koje ne pripadaju datom jeziku (iako odgovaraju gramatici srpskog jezika) – jer ne postoji sintaksno stablo za njihovo izvođenje.

- **Definicija kontekstno nezavisne gramatike.**
- Kontekstno nezavisna gramatika je uređena četvorka $G = \{N, \Sigma, P, S\}$ gde su:
  - N – skup neterminalnih simbola
  - Σ – skup terminalnih simbola (važi: $N \cap \Sigma = \emptyset$)
  - P – skup produkcionih pravila oblika: $A \rightarrow \alpha$, gde su:
    - A – neterminalni symbol
    - α – string iz beskonačnog skupa stringova $(N \cup \Sigma)^*$,
  - S – početni simbol.

- **Direktno izvođenje.**
- Neka su:
  - $A \rightarrow \beta$ pravilo iz skupa P
  - α i γ stringovi iz skupa $(N \cup \Sigma)^*$, pri čemu ovi stringovi mogu da budu i prazni
- Onda kažemo da $\alpha A \gamma$ direktno izvodi $\alpha \beta \gamma$:
  - $\alpha A \gamma \Rightarrow \alpha \beta \gamma$

- **Izvođenje.**
- Neka su $\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_m, m > 1$ stringovi iz skupa $(N \cup \Sigma)^*$ takvi da važi:
  - $\alpha_1 \Rightarrow \alpha_2, \alpha_2 \Rightarrow \alpha_3, \dots, \alpha_{m-1} \Rightarrow \alpha_m$.
- Onda kažemo da α_1 izvodi α_m :
  - $\alpha_1 \overset{*}{\Rightarrow} \alpha_m$
- Gramatika G generiše jezik L :
  - $L = \{w \mid w \in \Sigma^*, S \overset{*}{\Rightarrow} w\}$, tj. skup stringova terminalnih simbola koji se mogu izvesti iz S .

- **Primer 1.**
- Jezik $L = \{w \in \{a, b\}^* \mid w \text{ je izraz tipa } aa...abb....b \text{ pri čemu se } a \text{ i } b \text{ ponavljaju } n \text{ puta, } n \geq 1\}$.
- Alternativni zapis: $L = \{a^n b^n \mid n \geq 1\}$.

- **Primer 1.**
- Jezik $L = \{w \in \{a, b\}^* \mid w \text{ je izraz tipa } aa...abb....b \text{ pri čemu se } a \text{ i } b \text{ ponavljaju } n \text{ puta, } n \geq 1\}$.
- Alternativni zapis: $L = \{a^n b^n \mid n \geq 1\}$.
- Gramatika koja definiše ovaj jezik:
  - $S \rightarrow aSb$
  - $S \rightarrow ab$

- **Primer 2.**
- Jezik $L = \{d^n b^n \mid n \geq 0\}$.

- **Primer 2.**
- Jezik $L = \{a^n b^n \mid n \geq 0\}$.
- Gramatika koja definiše ovaj jezik:
  - $S \rightarrow aSb$
  - ~~$S \rightarrow ab$~~ ovo pravilo više nije potrebno
  - $S \rightarrow \varepsilon$, pri čemu je ε prazan string
- Alternativni zapis gramatike:
  - $S \rightarrow aSb \mid \varepsilon$

- **Primer 3.**
- Jezik $L = \{w \in \{a, b\}^* \mid w \text{ je palindrom}\}$.
(Palindrom je string koji se isto piše sleva nadesno i sdesna nalevo).

- **Primer 3.**
- Jezik $L = \{w \in \{a, b\}^* \mid w \text{ je palindrom}\}$.
(Palindrom je string koji se isto piše sleva nadesno i sdesna nalevo).
- Gramatika koja definiše ovaj jezik:
  - $S \rightarrow aSa \mid bSb \mid a \mid b \mid \varepsilon$

- **Primer 4.**
- Koji jezik generiše sledeća gramatika?
  - $S \rightarrow aSa \mid B$
  - $B \rightarrow bB \mid \varepsilon$

- **Primer 4.**
- Koji jezik generiše sledeća gramatika?
  - $S \rightarrow aSa \mid B$
  - $B \rightarrow bB \mid \varepsilon$
- $L = \{w \in \{a, b\}^* \mid w \text{ je izraz tipa } aa...abb....baa...a \text{ pri čemu se } a \text{ i } b \text{ ponavljaju } n \text{ i } m \text{ puta, respektivno, } n, m \geq 0\}$.
- Neformalni opis: svaki string ovog jezika počinje i završava se podjednako dugačkim sekvencama simbola a (koje mogu biti i prazne), a između njih se nalazi sekvenca simbola b proizvoljne dužine (koja takođe može biti prazna).

- **Primer 5.**
- Koji jezik generiše sledeća gramatika?
  - $S \rightarrow a \mid b$
  - $S \rightarrow (S)$
  - $S \rightarrow S + S$
  - $S \rightarrow S - S$
  - $S \rightarrow S \times S$
  - $S \rightarrow S \div S$

- **Primer 5.**
- Koji jezik generiše sledeća gramatika?
  - $S \rightarrow a \mid b$
  - $S \rightarrow (S)$
  - $S \rightarrow S + S$
  - $S \rightarrow S - S$
  - $S \rightarrow S \times S$
  - $S \rightarrow S \div S$
- Jezik sadrži stringove koji odgovaraju aritmetičkim izrazima sa operacijama $+$, $-$, $\times$, $\div$ nad argumentima a , b .

Završne napomene o kontekstno nezavisnim gramatikama

- Šta znači kontekstno nezavisna?
  - Pojam konteksta u kontekstno nezavisnim gramatikama nema veze sa uobičajenim značenjem konteksta u prirodnom jeziku.
  - Gramatika je “kontekstno nezavisna” ukoliko se sa leve strane produkcionih pravila nalazi tačno jedan neterminalni simbol (i ništa osim njega).

1. M. Gnjatović, D. Stefanović (2018): Izabrane teme iz bezbednosti i sigurnosti informacionih sistema. Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu.
2. Embleton, S., Sparks, S., Cunningham, R. (2006) Sidewinder: An Evolutionary Guidance System For Malicious. Input Crafting, Black Hat USA 2006,
<http://www.blackhat.com/presentations/bh-usa-06/BH-US-06-Embleton.pdf>.

Pitanja su dobrodošla.